נשא ב

א. בפסוק[1] „יברכך ה' וישמרך" נאמרו בחז"ל (ספרי, תנחומא, במדבר רבה ועוד) הרבה פירושים בתוכנה של הברכה ד„יברכך" „וישמרך"[2], אבל רש"י בפירושו על התורה בחר באחד מהם, כדלקמן. וביחד עם זה הזכיר ומסיים „שהרבה מדרשים דרשו בו" — ומגדירם שהם מדרש.

ב. בתחלת הכתוב מעתיק רש"י יברכך ומפרש שיתברכו נכסיך.

ולכאורה יש לתמוה: גם ע"פ פשוטו של מקרא מסתבר לומר שברכת כהנים היא ברכה כללית ביותר — ומדוע איפוא בחר רש"י בפירוש זה „שיתברכו נכסיך", ברכה המוגבלת רק לנכסי האדם, ולא פירש שהיא ברכה כללית, שהאדם יתברך בכל עניניו[3]?

וביותר תמוה: הפירוש הראשון בספרי כאן עה"פ הוא „יברכך ה', בברכה המפורשת [בתורה, במקום אחר] . . ברוך[4] אתה בעיר וברוך אתה בשדה וגו' ברוך טנאך ומשארתך ברוך אתה בבואך וגו' ובאו[5] עליך כל הברכות האלה והשיגוך אימתי כי תשמע בקול ה' אלקיך" — ולפ"ז הרי ב„יברכך" נכללת הברכה לא רק בנכסי האדם[6], אלא גם בנוגע לגופו ולפרי בטנו[7]; ועוד זאת — גם ברכות על ענינים רוחניים של התורה מתברכים (כמ"ש שם בהמשך הכתובים[8] „יקימך ה' לו לעם קדוש גו'" ועוד). ואמאי שבק רש"י פירוש זה, התואם, לכאורה, לפשט הכתוב (שהמדובר בברכות השם המפורשות בתורה (במקום אחר), ובברכות כלליות ביותר) — ומביא הפירוש „שיתברכו נכסיך"[9]?

גם יש לדייק בלשון רש"י „שיתברכו נכסיך": מקורו של פירוש זה הוא ב־ספרי כאן, אבל שם הלשון „יברכך ב־נכסים". ואינו מובן, א) מה ראה רש"י לשנות מלשון הספרי ומתוכנו ולכתוב „יברכך, שיתברכו נכסיך" שכבר יש לך, ב) מהו שחוזר עוה"פ „שיתברכו", ג) מצינו כעין זה בפרש"י לעיל[10], גבי אברהם, שפירש „ואברכך — בממון", ולכאורה הו"ל לפרש בשני המקומות בשווה.

---

1) פרשתנו ו, כד.

2) וכן בשאר הברכות דברכת כהנים.

3) ראה מדרש לקח טוב כאן. ועוד. ולהעיר מתיב"ע כאן „בכל עסקך". וראה הערה 20.

4) תבא כח, ג־ו. ובבמדב"ר כאן מביא לפנ"ז גם כתוב דפ' עקב (ז, יד) „ברוך תהי' מכל העמים". וראה הערה הבאה.

5) תבא שם, ב. וראה מפרשי הספרי והמדרש שם בנוגע לסדר הכתובים.

6) ראה בכור שור כאן. מלבי"ם. ועוד.

7) תבא שם, ד.

8) שם, ט.

9) להעיר, שבדפוס ראשון דפרש"י (ועד"ז ב־שני כת"י רש"י שתח"י), בסיום ד"ה „וישמרך" איתא „ד"א יברכך בבנים וישמרך בבנות שהבנות צריכות שימור" (והוא מתנחומא ובמדב"ר כאן).

[ולהוסיף, שלגירסא זו נמצא, שכוונת רש"י בסיום פירושו — „והרבה מדרשים כו' בספרי", היינו גם על „יברכך" (אבל בא' מכת"י רש"י הנ"ל הובא פירוש זה („יברכך בבנים כו'") אחרי שמסיים „ו־הרבה מדרשים כו'", ומשמע להיפך, שקאי רק על „וישמרך"). וראה לקמן הערה 30].

10) לך יב, ב ד"ה ואברכך: וראה שם ד"ה ואעשך.

ג. ויש לומר הביאור בזה:

כבר מפורש לעיל בפ' בחוקותי ריבוי הברכות המגיעות לבנ"י כשמקיימים תומ"צ. וכאשר לומדים ע"ד מצות ברכת כהנים, שיש ברכה מיוחדת שעל הכהנים לברך את בנ"י — מתעוררת השאלה: מהו החידוש בברכת כהנים לגבי ה־ברכות שהקב"ה כבר הבטיח להם ב־תורתו[11]?

ואין לומר שכל החידוש בברכת כהנים הוא, שבה מתברכים גם אלה מבנ"י שמצד הנהגתם בשמירת התומ"צ אינם ראויים לברכה — כי פשיטא שיש חידוש בברכת כהנים גם לשומרי תומ"צ, המובטחים בכל הברכות המנויות בפ' בחוקותי; ואדרבה — מסתבר שלהם ית־רון בברכה מיוחדת זו[11].

וזהו הטעם שלא פירש רש"י "יברכך" כהפירוש (הראשון) בספרי, דקאי על "ברכה המפורשת" — דאדרבה, היא ה־נותנת שאאפ"ל (ע"ד הפשט) שזוהי ה־ברכה דברכת כהנים: מכיון שזוהי ברכה "מפורשת" (שהקב"ה הבטיח בתו־רתו ברכה זו) — הרי מובן שאין זו ה־ברכה שהכהנים מברכים את בני ישראל.

אמנם מטעם זה גם אין מקום לפרש "יברכך בנכסים" (או "בממון", או אפילו "בעושר") כבבמדב"ר ובתנחומא — כי גם ברכה זו כבר כלולה בברכות המנויות בפ' בחוקותי; ויתירה מזו — לעיל בפר־שתנו[12] נאמר שהשכר על נתינת מתנות כהונה הוא — "לו יהי' ממון הרבה".

ולכן פרש"י "שיתברכו נכסיך", ו־היינו, שבנכסים שיש לו להאדם כבר ("נכסיך"), תשרה ברכה מיוחדת, שית־ברכו ויתרבו יותר מכפי מידתם וטבעם הם, והיינו ברכה והשפעה שלמעלה מדרכי הטבע. ע"ד שמצינו ביצחק — "וימצא בשנה ההיא מאה שערים"[13], דאע"פ ש"הארץ קשה והשנה קשה", "עשתה על אחת שאמדוה מאה"[14] — ברכה שלמעלה מדרך הטבע[15].

וזהו החידוש בברכת כהנים לגבי הברכות דפ' בחוקותי, דעיקר הברכות דפ' בחוקותי הוא בענין ריבוי הטוב בכמות ("דיש מרובה"[16]) שיושפע לבנ"י ע"י קיום התומ"צ, משא"כ ברכה זו היא מיוחדת — שהנכסים שכבר נמצאים ב־רשותו של האדם, הם עצמם מתברכים ומתרבים[17] פי כמה, באופן שלמעלה מהטבע[18].

ואע"פ שכבר מצינו כעין ברכה זו גם בפ' בחוקותי, כפרש"י עה"פ[19] "ואכלתם

---

11) ראה גם פענח רזא ומושב זקנים כאן (ותירוצם אינו ע"ד הפשט כלל).

12) ה, י ובפרש"י.

13) תולדות כו, יב.

14) פרש"י שם.

15) וראה לקו"ש ח"ה (ע' 122 ואילך), שי"ל, שלפירוש הב' ברש"י שם, "אומד זה למעשרות הי'", נתרבתה התבואה "מאה שערים" לאחרי שכבר צמחה (שהרי האומד למעשרות הוא לאחרי צמיחת התבואה).

16) רש"י בחוקותי כו, ה. וראה רש"י שם, י ד"ה וישן.

17) משא"כ בבחוקותי שהברכה בתבואה שכבר צמחה היא רק ש"הפירות יהיו משתמרין" (רש"י שם, י ד"ה ואכלתם), אבל לא ברכה וריבוי.

18) אף שגם הברכות דפ' בחוקותי הן (בכלל) למעלה מן הטבע (ראה בארוכה לקו"ש חי"ט ע' 116 ואילך. חי"ז ס"ע 325 ואילך) — מ"מ לא מצינו ברכה כזו, "שיתברכו נכסיך".

[ואף שפרש"י (שם, ד) שאילני סרק "עתידין לעשות פירות" — הרי מדגיש "עתידין", שברכה זו תתקיים רק לעת"ל].

19) כו, ה.

לחמכם לשובע" — „אוכל קימעא והוא מתברך במעיו" — אין ברכה זו מגיעה להפלאת הברכה „שיתברכו נכסיך": זה שהמזון מתברך שלא ע"פ טבע ב„מעיו" של אדם המקיים תומ"צ, א) אינו גלוי לעין כלל, ב) פעולת הברכה היא בגופו של זה שעמל בתורה ושמר המצוות; אבל בברכת כהנים א) הברכה גלוי לכל ב) גם נכסי האדם, שהם חוץ להאדם המקיים תומ"צ, יתברכו ויתרבו שלא ע"פ טבע.

והטעם שרש"י מדייק „(שיתברכו) נכסיך" — ולא „ממונך" — הוא לפי ש„נכסים" כוללים כל סוגי הרכוש[20], שבכולם תשרה ברכה נוספת זו.

ד. פירוש רש"י על סיום הכתוב „וישמרך": שלא[21] יבואו עליך שודדים ליטול ממונך שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשמרו מכל אדם וכיון שבאים לסטים עליו ונוטלין אותה ממנו מה הנאה יש לו במתנה זו אבל הקב"ה הוא הנותן הוא השומר. והרבה מדרשים דרשו בו בספרי[22].

והנה הטעם שרש"י מוציא פירושו של „וישמרך" מידי פשוטו — שמירת גוף ה־אדם עצמו[23] [ע"ד ברכת הקב"ה ליעקב „ושמרתיך בכל אשר תלך"[24] (וכפשטות הלשון „וישמרך"[25], שקאי על האדם עצמו)] — ומפרשו בענין שמירת ממון ה־אדם — יש לומר:

את"ל שזוהי ברכה על שמירת גוף האדם, הו"ל להקדים ברכה זו ל„יברכך" (שהיא ברכה רק על נכסי האדם), כמובן בפשטות, שראשית כל צריך האדם להיות שלם ובריא, ורק אח"כ יש מקום לברך אותו בנכסים וממון;

ולכן פרש"י ש„וישמרך" כאן הוא המשך ל„יברכך", והיינו שהנחיצות ב־שמירה זו היא מחמת ברכת „יברכך": לאחרי שנכסי האדם נתברכו („יתברכו נכסיך") ונתרבו שלא ע"ד הרגיל, ה"ז עלול לעורר תאותם של שודדים, בראו־תם אצלו עשירות כזו.

והנה נכסים בכלל נחלקים לשנים: קרקעות ומטלטלין, ובמטלטלין עצמם הכי קל ליטול ה"ז ממון. וע"ז באה ה־ברכה שגם מזה נשמר, שלא יבואו ויגזלו ממונו. ולכן באה ברכה מיוחדה נוספת — „(יברכך ה') וישמרך", שהקב"ה ישמור מתנה זו[26] מן השודדים.

---

20) בשני כת"י רש"י שתח"י „שיתברכו כל נכסיך".

21) תוכן פירוש זה נמצא בתנחומא ובמדב"ר כאן, אבל בכמה שינויים, וז"ל: עם הברכה שמירה, מלך ב"ו יש לו אוהב בסוריא והוא יושב ברומי שלח המלך אחריו עלה ובא אצלו נתן לו מאה ליטרין של זהב טענו יצא לדרך נפלו עליו לסטין ונטלו כל מה שנתן לו המלך וכל מה שהי' אצלו שמא יכול לשמרו המלך מן הלסטין לפיכך כתיב יברכך ה' וישמרך.

— טעם השינויים בפרש"י (א) לא נקט „מלך", ב) כ' „עבדו" (כהגירסא בבמדב"ר כאן), ולא „אוהבו", ג) לא הדגיש שינוי המקומות „בסוריא . . ברומי", ואשר חשש הלסטים הוא בהליכתו בדרך, ד) משמיט שנטלו „כל מה שנתן לו המלך . . שהי' אצלו", ו־עוד] — נת' בההתועדות.

22) הטעם שנקט רש"י „ספרי" דוקא (אף שישנם פירושים גם בתנחומא ובמדב"ר כאן) — י"ל, נוסף על העיקר שהספרי קדום להם, שזהו לשלול טעות שכוונתו להמשל שם (הובא בהערה הקודמת).

23) וראה כמה פירושים בספרי, תנחומא ובמדב"ר כאן (כסיום ל' רש"י עצמו „והרבה מדרשים כו'").

24) ויצא כח, טו. וכן בתפלת יעקב שם (פסוק כ). וראה פרש"י שם, יא ד"ה וישם.

25) ראה באר בשדה על פרש"י כאן.

26) והטעם שכ' רש"י „ליטול ממונך" (סתם) — ולא ע"ד שכ' הראב"ע כאן „שישמור התוספת" (כלשונו שם לפנ"ז), וכלשון המשל בפרש"י „נוטלין

ובזה מתורץ עוד דיוק ברש"י – ש־מפרש שברכת השמירה כאן היא רק בזה ש„לא יבואו עליך שודדים ליטול ממונך", דלכאורה אינו מובן, מדוע מגביל רש"י ברכה זו רק לשמירה מן השודדים לבד, ולא כתב (בקיצור) „וישמרך, את הנכסים שלך" (ע"ד לשון הספרי), או „שנכסיך יהיו שמורים" וכיו"ב – לשון של שמירה כללית מכל מיני הפסד, כמו משריפה וכיו"ב, ולא רק משודדים?

אלא שהתוכן ד„וישמרך" הוא בהמשך ל„יברכך", היינו שמירתה מהנזק דשוד־דים שעלול לבוא דוקא מההשפעה ה־מרובה ד„יברכך", כנ"ל, אבל אין ה־מדובר בסתם שמירה מהפסדים (כמו שריפה) המסתעפים מסיבות צדדיות[27].

ה. אלא שעדיין צ"ע אריכות המשך ל' רש"י, שמחלק בין „הנותן מתנה ל־עבדו" למתנת הקב"ה, ש„הוא הנותן הוא השומר" – דלכאורה הי' מספיק לומר „וישמרך, שלא יבואו עליך שודדים ליטול ממונך", שמזה מובן כבר תוכן ברכה זו.

גם יש לדייק השינוי בלשון רש"י, שגבי ברכת הקב"ה אומר „שלא יבואו עליך שודדים", ואילו ב„נותן מתנה ל־עבדו" נקט „מכל אדם . . לסטים".

וע"פ משנת"ל אתי לשון רש"י ב־פשטות:

כשם שברכת „יברכך" היא ברכה מיוחדת שלא מצינו כמותה בשאר ה־ברכות המפורשות בתורה – כמו"כ צ"ל בנוגע לברכת „וישמרך", שהיא שמירה מיוחדת, שהיא רק בכחו של הקב"ה.

ומטעם זה א"א לו לרש"י לפרש ש־כוונת „וישמרך" היא שמירת נכסי האדם סתם – כי שמירה כזו אין בה חידוש מיוחד. ויתירה מזו – סתם שמירת ה־נכסים נכללת בעצם הברכה, ובלשון ה־מדרש[28] „והלא אם מבורכים הם שמו־רים" („כי ברכה בלא שמירה אינה כלום"[29]).

וזוהי כוונת רש"י באריכות לשונו, ב־החילוק בין „הנותן מתנה לעבדו" למתנת הקב"ה ש„הוא הנותן הוא השומר" – כי זהו החידוש בברכה זו, שהיא שמירה מיוחדת של הקב"ה, שאינה ביכלתו של בשר ודם „הנותן מתנה לעבדו (ש)אינו יכול לשמרו מכל אדם". כלומר: אין כוונת רש"י לומר שרק הקב"ה „הוא הנותן הוא השומר", משא"כ בשר ודם אינו שומר כלל (שהרי ביכלתו של בו"ד לשמור נכסיו מכמה מיני היזקות), אלא הדיוק הוא – שהקב"ה יכול לשמור „מכל אדם", יהי' מי שיהי', מה שאין זה ביכלתו של בשר ודם.

ועפ"ז מובן גם דיוק לשון רש"י ש־שמירת הקב"ה היא „שלא יבואו עליך שודדים ליטול ממונך" (ולא „לסטים", כלשונו לאח"ז):

הלשון „שודדים" מורה על סוג מיוחד של לסטים, שבוזזים ושודדים את כל נכסי האדם (לא כסתם לסטים, שע"ד הרגיל נוטלים רק חלק מנכסי האדם) – אי משום שחזקים הם ביותר, או שבאים

אותה" (המתנה) [וראה ל' המדרש, הובא לעיל הערה 21] – יש לומר, כי רש"י לשיטתו, שהברכה (מתנה) היא „שיתברכו נכסיך", דהיינו (כנ"ל) לא נתינת נכסים חדשים, אלא שהנכסים עצמם יתברכו ויתרבו, ומתנה זו א"א ליטול מן האדם, ויכולים רק ליטול הממון שבו שורה ברכה זו.

27) וי"ל שזה נכלל בדרך ממילא ב„יתברכו נכסיך", כדלקמן סעיף ה.

28) דעת ר' יצחק – במדב"ר כאן.

29) פי' מהרז"ו לבמדב"ר.

בכנופיא כו'. וזהו שמדייק רש"י ומדגיש החילוק שבין שמירת הקב"ה לשמירת „הנותן מתנה לעבדו" — שבשר ודם אינו יכול לשמור מתנתו אפילו מלסטים (וכ"ש וק"ו משודדים), ואילו הקב"ה יכול לשמור מתנתו מכל אדם, (לא רק מ־לסטים, אלא) אפילו מ„שודדים" — שאין ביכלתו של בו"ד לשמור א"ע מהם כלל[30].

ו. ובדרך זו יתיישב גם פרש"י ב־פסוק שלאח"ז — „יאר ה' פניו אליך" — „יראה לך פנים שוחקות פנים צהובות".

דלכאורה תמוה — אמאי שינה רש"י מלשון הכתוב („יאר . . פניו") וכתב „פנים שוחקות פנים צהובות"?

ובפרט שגם במדרש[31] הלשון „שיביט בך בפנים מאירות ולא בפנים זעומות", ומצינו לשון זו בפרש"י לעיל — עה"פ[32] „וראיתם את כבוד ה'", „בפנים מאירות . . כבוד אור פניו".

גם צ"ב כפל הלשון בפרש"י „פנים שוחקות פנים צהובות", דמזה שרש"י כופל גם תיבת „פנים" מוכח שהם שני ענינים (ולא ב' לשונות על ענין אחד) — ונוסף על השאלה מה הם שני הענינים, מנ"ל בפשוטו של מקרא ש„יאר גו'" כולל שני ענינים?

וע"פ הנ"ל מתורץ גם זה:

ברכת „פנים מאירות" סתם כבר נכל־לת בברכות דפ' בחוקותי, דכאשר בנ"י עמלים בתורה ושומרים מצוותיו, הרי בודאי שזוכים לכל הברכות המנויות בפרשה מתוך „פנים מאירות".

אלא החידוש כאן הוא שיהיו „פנים מאירות" באופן מיוחד — „פנים שוחקות פנים צהובות", כלומר, „פנים מאירות" הבא כתוצאה ממצב של „פנים שוחקות" — שמחה גדולה ושמחה גלוי', שמובן, שהארת הפנים במצב של שמחה ה"ה באופן נעלה ביותר. וזהו שדייק רש"י וכ' „פנים צהובות" (לא סתם „פנים מאירות"), והיינו כפרש"י לעיל[33] ד„לשון צהוב דומה לתבנית זהב, צהוב כמו זהוב", וכן בעניננו, לא סתם „מאירות", אלא מראה (וצבע) של זהוב — צהוב.

ז. והנה מצות ברכת כהנים ה"ה בכל מקום ובכל זמן[34] — דגם בזמן הגלות ובחוץ לארץ מ"ע של תורה על הכהנים לברך את בני ישראל.

שמזה מובן, שברכות אלו אינן תלו־יות במצבם של ישראל, אלא נמשכות לכאו"א מישראל, יהי' מי שיהי', באיזה מצב שהוא.

וזה מתאים עם משנת"ל בנוגע לתוכן ברכות אלו — שהם ברכות מיוחדות שאינן בשאר הברכות שהובטחו לישראל בגלל שמירת התומ"צ — כי הברכות דברכת כהנים באות ונמשכות ממקום עליון ביותר[35], שלגבי' אין עבודת ה־

---

30) אלא כיון שסו"ס דוחק לומר שכל תוכן ברכה זו הוא רק שמירת נכסים משודדים — מסיים רש"י „והרבה מדרשים דרשו בו בספרי", שבספרי יש עוד כמה מדרשים בענין ברכת „וישמרך". ואכ"מ.

31) במדב"ר כאן (פי"א, ו). — וראה עוד פירושים שם, ובספרי ותנחומא, וכולם לשון אור.

32) בשלח טז, ז.

33) תזריע יג, לז. — ומתורצת סתימת ל' רש"י „פנים צהובות" (אף שבסנהדרין קה, א הכוונה להבעת פנים זועפות. וראה תו"ת פרשתנו כאן) — כי סמיך על ל' „צהוב" המפורש לעיל בקרא (וב־פרש"י).

34) ל' החינוך מצוה שעח.

35) ראה לקו"ת ס"פ קרח. ד"ה כה תברכו

נבראים תופסת מקום, ואשר לכן (א) ה"ה ברכות שלמעלה מן הטבע לגמרי, ורק ביכלתו של הקב"ה לתת ברכות כאלו, (ב) הן נמשכות לכאו"א מישראל, יהי' מי שיהי', בכל זמן ובכל מקום.

וכן תהי' לנו – לראות ברכות הוי', למטה מעשרה טפחים, כפשוטו של מקרא ש„יברכך ה' וישמרך" (הברכה ה־ראשונה) היא בענינים גשמיים דוקא – ואז נהיו „פנויים להתחכם בתורה ו־לעסוק בה"[36], מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, עד למנוחה האמיתית – „יום[37] שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

(משיחות ש"פ נשא תשל"ז, ש"פ נשא וש"פ בהעלותך תשמ"א)

באוה"ת פרשתנו (ע' ער ואילך. שם כרך ד' ע' א'תלח ואילך) ובסה"מ תרכ"ט. ועוד.

36) ל' הרמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"א.

37) סוף תמיד.